

Спічак Д.І.,
студентка 3-го курсу освітнього ступеня «бакалавр»
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

Науковий керівник: Більчук О.О.,
асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир

НЕЗ'ЯВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ВЧАСНО НА СЛУЖБУ БЕЗ ПОВАЖНИХ ПРИЧИН, ТЕНДЕНЦІЇ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЯННЯ

Частина 2 статті 407 Кримінального кодексу України стосується ухилення від військової служби шляхом самовільного залишення військової частини або місця служби в умовах особливого періоду (окрім воєнного стану).

Зазначене кримінальне правопорушення є актуальним в контексті сучасних викликів, пов'язаних із забезпеченням дисципліни у Збройних Силах України.

Об'єктивною стороною являється самовільне залишення військової частини або місця служби на строк більше ніж 10 діб, а в умовах особливого періоду - понад 3 доби [2].

Безпосередньо об'єктивна сторона злочину за даним складом не вимагає настання конкретних наслідків, проте факт самовільної відсутності створює небезпеку для функціонування військової служби та бойової готовності. Тому в особливий період, а саме воєнний стан, мобілізацію або стан підвищеної бойової готовності, частина 2 статті 407 передбачає посилення відповідальності.

У 2022 році Офіс Генерального прокурора зареєстрував понад шість тисяч таких справ. За перші дев'ять місяців 2024 року кількість зареєстрованих випадків зросла в шість разів [6].

Серед основних причин самовільного залишення служби військовослужбовцями зазначаються незадоволеність командуванням, психологічні та фізичні труднощі, а також страх перед можливістю загибелі. У судовій практиці, такі причини самовільного залишення служби, враховуються [4].

Врахування даних факторів є важливим для визначення ступеня відповідальності особи та призначення покарання. Аналіз цих причин допомагає суду краще зрозуміти мотиви військовослужбовця і врахувати можливі пом'якшуючі чи обтяжуючі обставини. Крім того при призначенні покарання суди враховують роль командира у створенні умов, які могли спровокувати правопорушення, особливо якщо вони стосуються професійної діяльності або специфіки служби обвинуваченого. У випадках, коли злочин скоєний в умовах підпорядкування, роль командира чи начальника може стати ключовим фактором у визначенні ступеня вини [3].

Важливо наголосити, що правопорушення передбачене ч. 2 ст.407 Кримінального кодексу України, є найпоширенішим кримінальним правопорушенням серед військовослужбовців. Однак не завжди суди виносять вироки, які містять покарання у виді позбавлення волі. До набрання чинності 27.01.2023 р. Законом 2839-IX діяли норми, які передбачали можливість призначення більш м'якого покарання (ст. 69 КК України) або взагалі звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України), зокрема за вчинення кримінальних правопорушень згідно зі статтями 407-408 Кримінального кодексу України [5].

Як приклад можна розглянути вирок суду у справі №357/11300/19, де Білоцерківський міськрайонний суд Київської області розглянув обвинувачення громадянина України, старшого солдата запасу, у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 407 КК України. Під час судового засідання між обвинуваченим та прокурором було укладено угоду про визнання винуватості. Обвинувачений визнав себе винним і погодився на покарання у вигляді штрафу розміром 8500 грн. Суд затвердив угоду, враховуючи обставини, що пом'якшують покарання: щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, участь у бойових діях, утримання малолітньої дитини, відсутність обтяжуючих обставин. Суд вирішив не застосовувати до обвинуваченого запобіжний захід до набрання вирокон законної сили [1].

У судовій практиці з'являються тенденції щодо призначення покарання через призму обставин несення служби військовослужбовцем-обвинуваченим. У справах

щодо самовільного залишення служби, де встановлювалися обставини про те, що військовослужбовець неодноразово зазнавав принижень з боку командира, суди враховують ці обставини, як підстави для пом'якшення покарання.

З початку 2024 року правоохоронці розпочали 4,6 тисячі справ за статтею Кримінального кодексу України про самовільне залишення частини, і кількість таких справ зростає. Звіти Офісу генпрокурора свідчать, що у 2022 році було зареєстровано 6 тисяч таких справ, а вже в наступному - 16 тисяч. При цьому за перші два місяці 2024 року прокурори вже розпочали 4690 проваджень. Водночас до підозр доходить лише невелика частина цих справ: 24,9% першого року повномасштабної війни та 13,6% - другого [6].

Торік прокурори зупинили слідство у 265 справах щодо СЗЧ, закрили 1130 таких справ і ще 1912 передали до суду (всі з обвинувальним актом). У січні-лютому 2024 року правоохоронці вручили підозри у 53 справах про самовільне залишення частини. Ще 42 провадження закрили та 47 - передали до суду [5].

Підсумовуючи викладене вище, самовільне залишення військової частини є серйозним порушенням військової дисципліни та правопорядку, що підриває боєздатність збройних сил та негативно впливає на моральний стан військових колективів.

Щодо вироків суддів, то вони демонструють як суворе покарання, так і певну гнучкість в окремих випадках. Судді намагаються враховувати обставини кожної справи, особистість обвинуваченого й інші чинники, що можуть вплинути на вирок. Адже варто розуміти, що СЗЧ є серйозним кроком, який може бути вмотивованим великою кількістю факторів, тому ефективна протидія такій поведінці полягає у впровадженні комплексних заходів: посиленні морально-психологічної підтримки військовослужбовців, вдосконаленні умов служби та підвищенні рівня правової свідомості.

Список використаних джерел:

1. Вирок Білоцерківського районного суду від 25.11.20219 року у справі №357/11300/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85878338> (дата звернення 11.12.2024).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III. Стаття 407. Самовільне залишення військової частини або місця служби. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 11.12.2024).

3. Огляд судової практики щодо призначення покарання та звільнення від його відбування. Верховний Суд України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_pryznachennia_pokarannia_ta_zviltennia_vid_ioho_vidbuvannia.pdf (дата звернення 11.12.2024).

4. Понад 8 тисяч військових повернулися на службу після СЗЧ – Офіс Генпрокурора. URL: <https://suspilne.media/896045-ponad-8-tisac-vijskovih-povernulisa-na-sluzbu-pisla-szc-ofis-genprokurora/> (дата звернення 11.12.2024).

5. СЗЧ і дезертирство: судова практика. URL: <https://de-jure.ua/szch-i-dezertyrstvo-sudova-praktyka> (дата звернення 11.12.2024).

6. Статистичні дані Офісу генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 11.12.2024).